

# PLACI A SPESCHA IN ALPINIST EN RASSA DA PADER



LAVUR DA ROMONTSCH PER MATURA 1998/99

INOLTRADA AD URSIN DEFUNS

CONCEPIDA DA: Tobias Hendry, Gian Sgier, Patric Maissen

Plaid sin via

Pader Placi a Spescha - sia veta

Pader Placi a Spescha sco historiograf

Pader Placi a Spescha - perscrutader dalla natira e geograf

Ilis eveniments en Surselva digl onn 1799 e la depurtaziun a Puntina

Pader Placi a Spescha e siu lungatg matern romontsch

Plaid final

Fontaunas

Plaid sin via

Pader Placi a Spescha ei ina persunalitad zun interessanta e revoluziunara. Engaschaus sin differents camps ha el adina giu ina caussa en egl, numnadamein sia patria materna cun lungatg, pievel e cuntrada. Cun sias ideas ha el buca adina anflau sustegn dalla la populaziun. Spescha vala sco pionier digl alpinissem ella cuntrada retica. El era pader da hobbi e patriot da mistregn!



La vetrina per Pader Placi el museum dalla claustra à Mustér

Pader Placi a Spescha - sia veta  
 Naschius ei pader Placi a Spescha ils 9 da december 1752 a Trun cul num profan Gieli

Battesta a Spescha. La derivonza da ses antenats ei buca diltut clara. Spescha emprova da dar sclariment e numna pliras gadas il testament da Tello. El testament eis ei la tschontscha dils Specins ni Speciis de Andeste. La schlatteina vegni avon stedi si Andiastr e Pigniu. Ella vegni d'in vegl bein denter Rueun ed Andiastr che hagi aunc oz il num Speschas. Entuorn la mesadad dil 16avel tschentaner seigi la famiglia vegnida a Trun ed hagi acquistau il dretg da burgheis da Mustér igl onn 1664. Cunquei ch'el fa ina indicaziun schi exacta ston ins crer quei ad el. Tut quellas indicaziuns san ins buca controllar sch'ellas constatan. Il pli pauc la hipotesa el connex culla schlatteina dils Specii de Andeste el testament da Tello. La derivonza d'Andiastr ei segira, denton gia el 15avel e buca pér el 16avel tschentaner sco Spescha indichescha. Ils pli tierparents san buca vegni erui, gnanc tat e tatta buc. In motiv che la naschientscha da siu bab ein registrada negliu ei bein che Pader Placi deriva d'ina semplia famiglia purila. Sia mumma Anna Maria, naschida Genelin, descriva el sc'ina femna plein fiug, cun color cotschna e dil tuttafatg sauna. Ella ei mumma da tschun affons ed ha contonschiu ina vegliadetgna da 80 onns. Il bab, Pieder Laurenz, miera baul ella vegliadetgna da mo 40 onns.

Dils onns da giuventetgna da Spescha san ins schi bien sco nuot. El descriva da sia affonza sulettamein sia atgna ferma e sauna natira. El vevi gia da buob interess vid da cuolms e cristallas. Cun diesch onns fa el l'enconuschientscha culla scola. Igl onn 1768 tarmettan ses geniturs el alla scola dalla Court a Cuera per obtenir ina buna scolaziun. Scolaus vegn el en latin e musica. 1770 va el cun siu scolast Thomas Romann a Mels e Tratsch en Val Vnuost. Naven da 1772 sesanfla el al gimnasi dalla Scola claustrala a Mustér e gia dus onns pli tard vegn el recepius sco noviz ella cuminonza dils paders benedictins. La schliata sizuaziun dalla claustra lubescha alla congregaziun-benedictina svizra da tarmetter 1776 ils conventuals en

autras claustras benedictinas. Spescha, il sulet frater giuven, vegn tarmess a Nossadunnaun, nua ch'el fa ses studis da teologia e filosofia. Pader Placi obtegn leu la pusseivladad da collaborar cun umens studegiai.

1782 sa Spescha saviu turnar anavos a Mustér. Il medem onn vegn el dislocaus el hospezi sil pass Lucmagn. Ussa entscheiva el sia perscrutaziun alpina. Ei passa buca in onn senza interprender in ni plirs viadis els coulms. Ils onns otgonta entscheiva sia activitad litterara.

All'entschatta descriva el sulettamein ses viadis els cuolms e malegia cartas geograficas. El rimna cristallas e fa ordlunder ina collecziun che sauda tier ina atracziun ella claustra.

Sper la scienza naturala s'occupescha pader Placi era dil lungatg matern e sia historia en fuorma da lavur scientifica. Ei varga buca in onn, gie buca in meins, senza studi dil lungatg. Igl intress schai buca egl emprender mobein el derasar e popularisar el.

In temps entscheiva, nua nossa cuntrada vegn confruntada cun uiaras. Las ideas dil temps han gronda influenza sin Spescha. L'opiniun dil pader ei buca in secret ed el stat en cuntroversa cul clerus e culla gronda part dil pievel. Dils Austriacs eis el vegnius denunziaus sco simpatisant dils Franzos. All'entschatta dall'uiara, cura ch'ils Austriacs ein vegni a Mustér, ha Spescha stuiu surdar al capitani austriac ina part da ses manuscrets e sias cartas.

Igl onn 1798/99 penetreschan ils Franzos ella Surselva. Pader Placi sa buca zuppentar sia simpatia pils Franzos. Cuort suenter sorprendan ils Austriacs il guvern ella tiara. Spescha ed enqual auter renomai Grischuns vegnan deportai ils 6 da settember 1799 a Puntina (Innsbruck) ell'Austria per tema ch'els savessien en Surselva influenzar il pievel per bien dils Franzos. Sin camond dalla regenza vegn el menaus ella pertgironza dil convent. Duront la depurtaziun obtegn el in entruidament da dessegn all'academia.

El studegia la cuntrada, la gliעד, ils ustis, il lungatg e la cultura Austriaca duront quei temps.

Ils 23 da fevrer 1801 astga el tuonar anavos a casa. El ed ils ulteriurs deportai vegnan beneventai cordialmein, era dalla regenza.

Pader Placi, sesanflond a Cuera obtegn el dalla vischnaunca da Termin (Trimmis) igl uffeci da plevon ella pleiv. El quei e tuorna en claustra. Anavos el convent, entscheiva l'alienaziun denter el, il convent ed igl avat. Pader Placi damonda satisfacziun per il tradiment allas truppas austriacas e la depurtaziun, mo senza succes. Era il conflict cun pader Anselm, il qual veva tradiu el als Austriacs sinflammascha danovamein.

Suenter in tal temps da agitaziun enquera Spescha in liug ruasseivel ella patria. Siu giavisch sedrezza enviars il beneficiat da Rumein. El survegn buca la lubientscha ed el emprova sin differentas modas d'accordar autramein la decisiun. Ins schmanatscha ad el cul castitg da baselgia sch'el desista buca al beneficiat. El obtegn la lubientscha da habitar a Rumein, Trun ni Mustér e sedecida per Rumein. Il mars digl onn 1804 vegn el caplon a Sumvitg. Cun quei entscheiva la midada da pervenda tier pervenda pervia da dispetas cun las vischnauncas.

Pader Placi ei buca senza culpa. Sco caplon ha el certas obligaziuns, per exempel celebrar la messa la damaun. Talas obligaziuns munchentava el beinduras, cunzun la stad dis en e dis ora cu el mava sils cuolms ni encureva cristallas. Sias activitads ein biaras gadas la raschun per las lamentaschuns e la midada da pleiv. Paucs meins suenter arriva el a Rabiun nua ch'el daventa mademamein scolast. Naven dil december digl onn 1805 tochen igl avrel 1808 eis el caplon en Val e suenter a Vella (Pleiv). La dimora a Vella ei da cuort cuoz. Igl avrel 1809 anflan ins Spescha a Caverdiras, in uclaun sper Mustér. Gia alla fin da quei onn elegian ils habitonts da Selva e Tschamut el sco caplon. Il mars 1811 seporscha la pusseivladad da serender a Breil sco caplon mo il project da Breil porta buca fretg per grond displascher da pader Placi. 1812 ei el caplon a Sedrun e resta leu tochen igl onn 1815.

Cu la pleiv da Trun vegn libra il mars digl onn 1817, dat igl avat la lubientscha ad el da sorprendar quella, mo sut ina cundiziun. El sto habitar sut la survigilonza da pader Adelgott ella Cuort (Ligia Grischa), che udeva alla claustra. Lez haveva surdau Spescha igl onn 1799 als Austriacs. La relaziun denter ils dus confrars era buca la megliera. Cuort suenter haver

surpriu la lavur vegn pader Placi malsauns e va a far ina cura da bogn a Faveras.

La fomaz digl onn 1817 tucca la cuntrada. L'alimentaziun dils paupers daventa problematica e aschia vul el ereger ina instituziun per ils paupers enten trer si ina unfrenda. El surdat ils daners alla vischnaunca sco contribuziun per la fundaziun da quei project. La vischnaunca dat negin sustegn a quei aschia ch'ei vegn buc tier ina fundaziun. Enstagl han ins igl onn 1822 dumandau Spescha la lubientscha da druvar quella summa per in niev zenn ed el aprobescha cun ina cundiziun. El astga dir tgei tun e tgei inscripziun ch'il zenn astga haver. Il giavisch vegn buca risguardaus. El pretenda anavos quella summa cun tscheins, mo senza succes.

Denter 1818 e 1823 interpren el viadis els cuolms en accumpignament da differents picturs.

1824 ha liug la quarta fiasta centenara dil Grischun. Igl onn suandont han ins fundau a Cuera la societad cantunala da perscrutaziun naturala. 1826 rispunda Spescha cul medem entusiassem alla damonda da recepir el per commember dalla societad da perscrutaziun historica.

Igl onn 1830 cala el culla activitad sco scribent. Ellas davosas brevs da pader Placi san ins leger digl entiert enviars el, per part supportau e per part imaginau. El persequitescha las ideas dil sclariment e dalla revoluziun Franzosa tochen alla fin da sia veta. La conseguenza era che siu ambient e ses contemporans capeschau buca el pli. Cun pader Anselm, ch'era ussa avat, e cun pader Adalgott, ch'era directur dalla Cuort, ha el adina giu dispuittas.

Ils 14 d'uost 1833 miera pader Placi a Spescha ella vegliadetgna da 81 onns a Trun. Culs suandonts plaids ha el priu cumiau dalla veta terrestre: "Ussa dat la baracca ensemmen." Setrau han ins el ella baselgia parochiala a Trun. Negin monument e negina inscripziun marca siu davos liug da ruaus. Pader Placi ei staus ina personalitad vigurusa e energica cun ina pissiun pils cuolms, in original tochen orasum la crusta.

## Pader Placi a Spescha sco historiograf

La muntada da pader Placi Spescha ella descripziun dalla historia ei impurtonta perquei ch'el ha scret ses texts historics a maniera raziunalla ed objectiva. El haveva in meini independent enviars la situaziun politica ed ecclesiastica. Quella presentaziun dalla historia era in svilup ella historiografia da quei temps.

Denton ha pader Placi Spescha buc revolucionau il gener historiografic, el setegneva per ina fuorma chronologica dalla descripziun historica. Mintga eveniment vegneva registraus mo tenor il mument dil schabetg e buc tenor sia correlaziun cun auter fatgs historics. El ha descret mo la historia ed el ha buc empruau da declarar la situaziun sociala e psicolgogica che steva davos ils eveniment historics.

In caussa ch'ei tipica per el ei sia fideivladad enviars la claustra da Mustér en quella ch'el appartegneva. El criticava senza far in misteri quels ch'empruavan da dir enzatgei encunter la claustra per donegiar ella ni per limitar ella en ses dretgs. Per exempel criticava el ils guvernateurs (Vögte) dalla claustra dil temps medieval pervia da lur politica enguarda, ni ch'el era encunter ina electiun digl avat entras il pievel.

El haveva dus motivs per la lavur da scriptur historic, igl emprem motiv era sia gronda occupaziun cun l'istoria e la litteratura d'il romontsch, siu lungatg mumma. Siu secund motiv era igl interess per l'istoria dalla claustra da Mustér ed sia patria. Quels dus motivs determineschau lu era ses secturs ils pli impurtonts en sia littertura historica.

## Pader Placi a Spescha - perscrutader dalla natira e geograf

Il scienzist Spescha se presenta a nus en differentas modas e manieras. Aschia paleisan scartiras dil nuntemantau pionier e bab digl alpinissem, che ha ascendiu e perscrutau sco emprems ils cuolms da sia patria. La natira sco scienza generala ei per Spescha da gronda muntada. Mineralias, cartas geograficas e ses pass ella topografia ein per quei mo in pign mussament. E quei tut sper siu engaschi ed interess per la patria, il pievel, la historia e cultura dalla regiun romontscha. Ina prestaziun admirabla!

Gl'entir svilup da sia carriera scientifica da giuven tochen vegl, muossa a nus Spescha ni sco um da historia e lungatg, ni sco sulet alpinist ed um dalla natira, mobein sco geograf cumplet, nunstunclenteivel perscrutader ed expert da sia insla romontscha. Spescha ei staus igl emprems perscrutader descriptiv da sia patria. Ord quei motiv ein sias scartiras da tala impurtonza; ellas ein las fontaunas e cavas d'aur per ils scrutadurs da pli tard.

La mineralogia. Il studi dalla mineralogia era duront il temps da pader Spescha en gronda fluriziun. La descripziun da cristagls e la formaziun d'in sistem da classificaziun eran gest vegni inventai ed introduci.

Ord il cuntegn d'ina ovra da Spescha selai muossar ch'el enconuscheva denton aunc buca las pli novas lavurs da ses contemporans dil 18avel tschentaner. Per part representa el aunc ils meinis e las ideas dil 16avel tschentaner.

Las cartas geograficas. In custeivel fretg sil camp dalla mineralogia locala e regiunala ei la creaziun d'ina carta cun ils loghens d'anflada dils minerals ella regiun dil Gottard. Duront decennis ha il nunstunclenteivel pader luvrau vidlunder. La carta ei vegnida gravada e stampada a Basilea sut il tetel franzos: Carte spéciale pétrographique du Mont St. Gotthard et de ses environs. Par le père Placidus a Spescha, Capitulaire de Dissentis, dans les Grisons. Fertion che certins levan buca renconuscher la lavur e la carta per quei ch'ella seigi plitost ina skizza e detti ord quei motiv pauc sclariment terren nunenconuschent, apprezzavan ils auters las stentas dil pader e luvravan era cun las informaziuns dil capavel um. Cartas che ein suandadas pli tard sedifferenziavan mo pauc, bia gadas schizun mo cun sbagls, dalla carta da Spescha. ( mira proxima pagina )

L'altimetria. Pil premurau alpinist e geograf sto il mesirar ora l'altezia dils cuolms haver muntau bia. Adina puspei tuorna el en ses protocols alpinistics anavos sin l'altimetria e dedichescha entirs paragrafs a quella tematica. En scadin cass ei l'altimetria siu pli fleivel punct en sias scartiras da scienza naturala. Ad el maunca la basa d'ina instrucziun preparativa davart la matematica e fisica, quei havess dau ad el la pusseivladad da luvrar. Cun la metoda da triangulaziun vegneva Spescha buc a frida, il barometer era, sco el ha stui constatar, memia malexacts ed igl egl scheva crescher ils cuolms dad in di sin l'auter. Tgei interess che Spescha veva vid l'altimetria semuossa entras quei ch'el fageva savens aunc ina stentusa tiarza excursiun, sulet cun igl intent da cumpereglier las altezias da dus tschems vischinai.

Geologia e petrografia. Sil camp dalla geologia, ellas damondas fundamentalas davart la construcziun dalla tiara, la formaziun dallas alps, dils cuolms e las vals, davart la petrografia haveva il temps da Spescha fatg in grond svilup. Differentas ovras e brevs ein dedicadas a quella tematica nua che Spescha porta denton negins novs patratgs. Plitost emprova el dad intercurir e francar las teorias da siu temps entras atgnas lavurs ed observaziuns. Sin ses viadis els cuolms ha il pader mai tralasciau da prender cun el differents craps, per definir, designar e descriver els conscienziamein.

Glatschers. Spescha paleisa savens dils glatschers cun grond entusiassem. Igl ei denton plitost l'expressiun da siu interess per la natira e las alps ed il topograf che less capir tgei che

succeda sin, sper ed en il glatscher. Studis detagliai davart ils glatschers anflan ins negins tier Spescha, savens denton entginas observaziuns. Siu grond interess era il crescer ed igl ir anavos dil glatscher. Spescha numna ils glatschers "desierts" e "cuntradas selvadias" che tegnan en salv il scazi d'aua dalla tiara.



Carte spéciale

pédrographique du Mont St. Gotthard et de ses environs. Par le père Placidus a Spescha, Capitulaire de Dissentis, dans les Grisons.

Il clima dallas alps. Spescha setegn cheu oravontut vid sias observaziuns dil glatschers. Studis da lavinas. Cunquei che Spescha ha sco alpinist savens stui mirar cun in egl plein respect sin bleissas bein cuvretgas, eis ei mo logic ch'el ha era stuiu sefatschentar cun las lavinas, la mort alva, sco el scheva. En ina scartira explica Spescha ch'ils Rets differenzeschien duas sorts lavinas da neiv: quella "de kaul" e quella "de freid". La botanica e fatgs forestals. Cun la botanica e la selvicultura ei Spescha mo sefatschentaus en connex cun sias descripziuns geograficas e l'utilisaziun economica dalla tala. En ses giuvens onns sco noviz en claustra ha el ediu in cudisch nua ch'el descriva plontas, fluras e caglias etc. ch'el hagi anflau en la Val Tujetsch, e mintgina cun num latin. Sin ses viadis nota Spescha regularmein las sorts da plontas e lennam, e quei buca mo el Grischun mobein era el Tessin, egl Uri ni Valleis.

Da sias biaras turas e spassegiadas els cuolms numna el per bia buca tuttas. En sias notificaziuns biograficas retuorna el adina puspei anavos ch'el segi davart indicaziuns exactas da ses viadis denter 1782 ed 1799 buca pli segirs. El seperstgisa menziunaus digl incendi digl onn 1799, nua che sias notizias ein vegnidas unfrendas dallas flommas. Spescha ha persequitau cun gronda atenziun il svilup e moviment digl alpinissem da siu temps.





Il compass  
dil Pader  
Placi

En plirs  
paragrafs  
describa el

sco igl ei da secuntener els cuolms e tgei ch'ei da risguardar en special. Ed era sch'il sport da muntogna ei carschius ils davos tschentanners, ni era mo ils davos onns, sche ein las reglas da pader Placi aunc adina in muossadet per entscheviders. Ord atgna experienza sto Spescha dir da schurmegiar ils egls silla neiv. E per buca vegnir stuorns ni survegnir schliet cusseglija el da buca ir sco "vadials" per la pézza, mobein cun plascher e peda. Impurtont eis ei da adina entscheiver cun pintgas turas e crescher cuntinuadamein a pli grondas. Magliar memia bia ed haver pauc moviment fa donn al tgierp - ed era all'olma.

Las  
carpialas  
da Pader



Placi, che el fermava vid il

calcogn dil calzer.

Ilis eveniments en Surselva digl onn 1799 e la depurtaziun a Puntina (Innsbruck) Igl onn 1799 ha la Surselva giu da pitir a caschun da cumbats denter la Frontscha e l'Austria.

Pader Placi descriva ils fatgs duront quei temps a Mustér. En quei temps deva ei duas partidas. La gronda part tegneva culs Austriacs, la minoritad susteneva ils Franzos. Pader Placi sco tip progessiv simpatisava culs Franzos. Truppas franzosas arrivavan neu d'Ursera e neu dil Tessin per s'installar a Mustér. La populaziun semetta silla vart austriaca per cumbatter igl enemitg. Pader Placi vegn tarmess tier General Demont, in general lumnezian en survetsch da Napoleon, per rogar ch'el protegi nossa tiara. Ei vegn fatg in contract che garantescha segiartad per veta e rauba cun la cundiziun da collaboraziun. Mo quei contract denter il pievel ed ils Franzos porta negin fretg perquei ch'ils Franzos rumpan il contract ed entscheivan ad engular. Pader Placi vegn tarmess a Cuera per reclamar tier la regenza. Leu rapporta el: „La tiara ei ruinada e ses habitons vivan en pupira nundescribbla. Sch'ils Franzos traffican vinavon aschia, eis ei buca d'evitar ch'ei detti ina revolta.“ Aschia eis ei era daventau, guardias franzosas ein vegnias mazzadas.

Ilis Franzos fan terribla vendetga e brischan Mustér. Il barschament ei per el ina reactiun silla crudeivladad dil pievel enviers ils Franzos ed ils mazzaments da Franzos a Mustér.

Spescha descriva fetg detagliadamein mintga eveniment duront l'attaca dils Franzos ch'eran vegni sul Lucmagn e sul Alpsu, la reactiun dalla populaziun e lur menaders ed ils dons e morts duront quels dis. Suenter descriva el las relaziuns denter la claustra ed ils Franzos.

Suenter la battaglia dils 17 da mars 1799 ein ils blessai vegnan mess sut tetg en claustra. Spescha ei commember dalla deputaziun che vegn tarmessa ils 9 da mars naven da Mustér en direcziun dil general Demont per schanegiar la cuntrada. Ei reussescha a pader Placi da contrahar en in discuors cul general. En claustra gidan ils conventuals il medem temps ils franzos blessai cun vestgadira. Sco engraziament han las truppas da schuldada schaniau las



persunas ed il posses dalla claustra. Surstai ein ils conventuals malamein cu in cumissari franzos ei vegnius a Mustér ed ha imponiu ina contribuziun.

Il davos d'uoost 1799 vegn el tradius a Trun da siu confrar pader Adalgott als Austriacs pervia da sias relaziuns culs Franzos. Quels meinan el sco grond malfitschent a Cuera, nua ch'el vegn mess 5 dis en rusna e silsuenter menaus perschunier ad Innsbruck. El arriva leu ils 6 da settember 1799 e sto star en perschunia austriaca entochen ils 23 de fevrer 1801.

Quellas vacanzas nunvoluntarias ad Innsbruck ein stadas per pader Placi da grond avantatg. Cheu ha el giu la megliera caschun de completar ses studis e sias scrutatiuns dalla natira e dall'istoria culturala cun frequentar stediamein plirs cuors academics, dils quals el ha pli tard saviu far il meglier diever. El sez di: „Leu (ad Innsbruck) ei plaun a plaun vegniu concediu a mi igl access tier cuolms e vals.“

## Pader Placi a Spescha e siu lungatg matern romontsch

Spescha scriveva per gronda part tudestg sias scartiras scientificas. Mo ch'el leva scriver tudestg ei buca carteivel, sch'ins contempla dus da ses confrars. Pader Basil Veith e pader Beat Ludescher, in dil Würtemberg ed in dil Vorarlberg, scrivan omisdus romontsch.

Las emprovas poeticas interpren el pli bugen el lungatg jester che per romontsch. Pér egl exil tschaffa la pissiun per gl'idiom romontsch danovamein el. Ellas notizias d'in viadi el Tirol san ins leger ch'il motiv dil viadi segi da mirar con lunsch il lungatg ed il pievel romontsch seigi derasaus. Dapertut nua ch'el seigi staus, hagi el anflau nums, isonzas, usits e vestgadira d'origin retic.

L'ierta da pader Placi da poesia e da prosa ei buca voluminusa, abstrahau da numerus priedis. El s'occupescha da lappalias. Differentas emprovas d'anflar certs segns originals per la pronunzia dil lungatg. In exempel ei l'idea da remplazzar il „tg“ cun in „ç“ (*çe is ei ni çei eis ei*). Ins duei denton buca crer ch'el hagi scret aschia. L'idea dils infinitivs dat pli fetg en egl. Pil verb esser, dess ei treis infinitivs: *esser* (sein), *fover* (gewesen sein) e *fusser* (sein werden). Nundumbrevilas uras nocturnas perscrutescha el il sun dils vocals, examinescha la forza dil flad e las funcziuns dalla gula. Spescha vegn tier la conclusiun ch'il romontsch hagi memia paucs vocals. E perquei ch'el ei pader Placi, inventa el tals segns. En siu capetel „*Qualitats d'in Oratur*“ cumpareglia el differents oraturs e predicaturs, mirond sin vusch, moviment e seprentar. Quei capetel muossa danovamein a nus siu dun d'observar. Alla fin da siu capetel presenta el in program, bi ed pratic. In bien oratur sto esser versaus ella scienza religiosa e profana, haver in bien sedepurtar, enconuschientscha exacta da dretg e perscripziun ed esser in bien amitg da giustia ed uorden. Sch'el ha tut quei, tgei maunca lu aunc? Haver confidanza en quel sura. Culs suandonts plaids finescha el siu capetel:

*„Te stenta, lavura, e bein fai tiu fatg;  
Sche dat ê il Segner de beiber tiu latg.  
Sch'ti remnas e petgas, Dieus tempra c'il tratsch,  
Lu schemas, suspiras e pendas el latsch.“*

In'otra iniziativa ei „*posseivla renovaziun d'il Lungatg romansh*“. Per che quella renovaziun porti fretg, vess pader Placi stuiu esser in scheni filologic ni in poet eminent, mo el era ni in ni l'auter. Las proposiziuns ed opiniuns san ins resumar en quater classas:

1. El vul novas letras, cruschins, segns sils vocals e strehs sutvi per la fonetica.
2. El vul midar la fuorma irregulara dil plural dils substantivs e remplazzar quella cun ina fuorma transformada dil singular. (singular ei *marti* ed ord il plural *martials* vegn la fuorma *martis*)
3. El vul aschunscher in e a substantivs feminins, sco per exempel ord *preit* vegn *preite*,

ord *neiv* vegn *neive* ed ord *seit* vegn *seite*.

4. El vul la regularitad da tut ils verbs. „*La meia mira ai: tot far regular, per far il Lungatg de la Literatura grishuna regulara*“ .

Quei ei buca tut, Spescha vul in sulet lungatg per tut ils idioms romontschs, in lungatg per la naziun romontscha. Pader Placi vala sco igl emprem che ha empruau d'unificar nos idioms romontschs.

1824 ha giu liug a Trun la quarta fiasta centenara dil Grischun. Sil plaz da Pustget han ins fatg fiasta e cantau la canzun da pader Placi. Tgi sa co il Romontsch sesenteva, sco fegl dalla Cadi, fegl da Pieder de Pultengia, il bab dil Grischun. Ins ha celebrau Dieus, libertad ed usit.

## Plaid final

Il maletg alpinistic, cultural ed economic dalla Tiara Grischuna ei vegnius designaus d'in grond pictur. Sia pissiun per la patria ed ses habitonts, oravontut quella per ses cuolms, ha laschau crescher ord in pign tac in grond ed impressiunont maletg. Siu salid duei esser sco in cristagl, carschius ella profunditad dil cuolm, che tarlischa e reflectescha tiara e pievel, el medem mument cun perscrutaders, carstgauns e Romontschs. - Pader Placi a Spescha - .

Rabius, fevrer 1999

(2.versiun Sedrun, matg 2000)

## Fontaunas

Pader Placi a Spescha; Dr. Guglielm Gadola; Condrau, Mustér; 1933

Pater Placidus a Spescha, Sein Leben und seine Schriften; Prof. Dr. Fried. Pieth,

Prof. Dr. P. Karl Hager; Benteli AG; Büimpliz-Bern; 1913

Pader Placi Spescha; Augustin Manetsch; Ligia romontscha; Cuera 1990

Pater Placidus a Spescha - "il curios pader"; Verein für Bündner Kulturforschung;

Bündner Monatsblatt; Cuera; 1995